

Avtorica: Blanka Avguštin Florjanovič

Vsebina

1. Načrtovanje škatle
2. Materiali, ki jih uporabljamo pri izdelavi zaščitne škatle
3. Izdelava zaščitne škatle
4. Odčitavanje mer
5. Izdelava načrta
6. Priprava orodja, materiala in razrez materiala
7. Navodila za izdelavo
8. Literatura

Po meri izdelana kartonska zaščitna embalaža ščiti gradivo, ki ima značaj kulturne dediščine, pri rokovanju in prenašanju, pred ognjem, dimom, ublaži morebitno škodo ob poplavi, zadržuje svetlobo, prah in umazanijo ter blaži morebitna klimatska nihanja in onesnaženost zraka. Poleg naštetega zaščitna škatla opozarja morebitnega uporabnika na dragocenost, ki je v njej; zaradi zahtevanega znanja in dolgotrajnega postopka izdelave embalažo večinoma uporabljamo za redke, unikatne in dragocene predmete ali gradiva. Njena prednost je, da je prilagojena posameznemu predmetu ter daje kvalitetnejšo in bolj čvrsto zaščito.

1. Načrtovanje škatle

Pri izdelavi vsake zaščitne škatle moramo upoštevati njeno kasnejšo uporabnost. Bo le varna zaščita predmeta za primerno hranjenje ali pa mu bo morda postala stalna zunanja obleka? Oblikovali smo vzorce škatel, ki se zelo natančno prilegajo predmetu. Končni izdelek naj bi bil zasnovan tako, da bi naravni pritisk pokrova vsebini onemogočil gibanje. Najprej naredimo spodnji del škatle, nato pokrov, ki se mu bo prilegal, in nazadnje platnice (kot je to razvidno pri škatli 1 in 3). Takšna metoda nam omogoča stalno preverjanje postopkov izdelave in sprotno popravljanje morebitnih

napak. Vedno pazimo na smer teka vlaken.

2. Materiali, ki jih uporabljamo pri izdelavi zaščitne škatle

Za izdelavo zaščite vedno uporabljamo najkakovostnejše materiale, ki so nam na voljo. To so predvsem trajnoobstojni papirji, kartoni, lepenke in platna. Gramatura trajnoobstojnega papirja, kartona in lepenke, ki se uporablja za izdelavo zaščitnih škatel, je odvisna od velikosti škatle. Izdelana shema nam prikaže tudi formate pol in plošč ter brez kislinkega papirja.

Trajnoobstojni (brezkislinski, permanentni, nevtralni) papir (ICP-PP Permanent Paper ISO/DIN 9706)

- velikost pole: 60 x 80
gramatura: 110g/m², 160g/m²
proizvajalec: Inštitut za celulozo in papir
Bogišičeva 8, Ljubljana

Muzejski karton

- velikost: 70 x 100
gramatura: 1000g/m²
proizvajalec: Moorman Karton Weesp BV, Pampusllan 125, 1382 JM, P. O. Box 72, 1380 AB Weesp, Holland
telefon: +31(0)294-41-39-51
telefaks: +31(0)294-41-42-57
zastopnik: Vidal d. o. o.
Kotnikova 12, Ljubljana
telefon: 041/711-076

Lepenka

- velikost: 200 x 100
gramatura: 1560g/m²
proizvajalec: Moorman Karton
Weesp BV, Pampuslan 125, 1382
JM, P. O. Box 72, 1380 AB Weesp,
Holland
telefon: +31(0)294-41-39-51
telefaks: +31(0)294-41-42-57
zastopnik: Vidal d. o. o.
Kotnikova 12, Ljubljana
telefon: 041/711-076

Platno

- Aerolinen
zastopnik: Anton Glaser
Theodor-Heuss-Str. 34a
D-70174 Stuttgart
Postfach 101914 D-70016
Stuttgart
telefon: 0711/297-883
telefaks: 0711/226-18-75

Knjigoveško platno

- proizvajalec: Sentiš, Češka
zastopnik: Evropapier –
Papirografika
Leskoškova c. 14, Ljubljana
telefon: (01)547-21-00

Lepilo

- Mekol 1413/G (disperzijsko
lepilo za papir)
proizvajalec: Tovarna lepil, d. d.
Partizanska c. 78, Sežana
telefon: 386(0)573-12-300
telefaks: 386(0)573-12-390
zastopnik: Evropapier –
Papirografika
Leskoškova c. 14, Ljubljana
telefon: (01)547-21-00
Chemo-Sava trade
Astra Chemo, BTC, hala 10
telefon: (01)523-12-79

3. Izdelava zaščitne škatle

Izdelavo zaščitne škatle lahko
razdelimo na štiri faze:

- odčitavanje mer muzejskega
ekspozicije,
- izdelava načrta,
- priprava materiala za zaščitne
škatle in razrez materiala,

- sestavljanje (lepljenje ogrodja in
pokrova ter dodelava zaščitne
škatle).

4. Odčitavanje mer

Pri odčitavanju mer moramo biti
natančni, predvsem pa pazljivi, da
se muzejski eksponat ne poškoduje.
Priporočljiva je uporaba bombažnih
rokavic. Vedno merimo največje
dimenzije ekspozicije, kadar je le-ta
nesimetričen, ga ne postavljamo v
prisiljen položaj. Pri merjenju pokrova
moramo upoštevati, da bo pokrov
rahla obtežitev našemu ekspoziciji.

5. Izdelava načrta

Pri načrtovanju zaščitnih škatel
upoštevamo dve poglavitni
izhodišči končnih mer:

- notranje mere škatle; upoštevamo
morebitne višinske razlike
muzejskega ekspozicije (po
potrebi izdelamo različne
podstavke, kline ipd.); upoštevamo
največje mere našega ekspozicije.
- zunanje mere škatle; pred določa-
njem zunanjih mer preverimo
prostor hranjenja ali se posvetujemo
z naročnikom. Muzejskim
ekspozicijam, ki so hranjeni skupaj,
poenotimo zunanje mere škatle.

6. Priprava orodja, materiala in razrez materiala

Pripravimo vse materiale in
preverimo, da niso kakorkoli
poškodovani oziroma nimajo drugih
napak. Pripravimo, očistimo in po
potrebi naostrimo orodje (ravnila,
nož, čopiče, lepilo, lepenčne škarje),
ki ga bomo potrebovali.

Pri razrezu upoštevamo pravilno
smer teka vlaken, kakor so se
obrnili pri izdelavi materialov. Pri
izdelavi se namreč vlakna obrnejo
po toku snovi, se v tej smeri
raztegnejo in so kasneje manj
dovzetna za vpliv vlage. V prečni
smeri pa je sestav dosti bolj ohlapen
in se pri navlaženju razširi.

7. Navodila za izdelavo

Škatla tip 1

Osnovna škatla

Odrežemo osnovo škatle, pazimo na
smer teka vlaken (**glej skici 1 in 2**).

Osnova škatle

dolžina osnove = najdaljša zunanja
mera ekspozicije + 1/2 debeline
lepenke

širina osnove = najširša zunanja mera
ekspozicije + 1/2 debeline lepenke

Stranske stranice

dolžina = dolžina osnove
višina = debelina (oziroma višina)
ekspozicije + 1x debelina lepenke

Zgornja in spodnja stranica

dolžina = širina osnove + 2x
debelina lepenke
višina = debelina (oziroma višina)
ekspozicije + 1x debelina lepenke

Osnovno lepenko obtežimo. Z
gostim lepilom namažemo stičišča
stranic, jih naslonimo na robove
obtežene osnovne lepenke, jih
obtežimo na stičiščih in počakamo,
da se posušijo (**glej skico 4**). Robove
rahlo pobrusimo. Stranice osnovne
škatle prevlečemo s prevlečnim
materialom.

Pokrov škatle

Postopek izdelave pokrova je enak
kot pri osnovni škatli. Pazimo na
smer teka vlaken (**glej skico 1**).

Osnova pokrova

dolžina = dolžina osnovne škatle +
2x prevlečni material
širina = širina osnovne škatle + 2x
prevlečni material

Razrez stranic

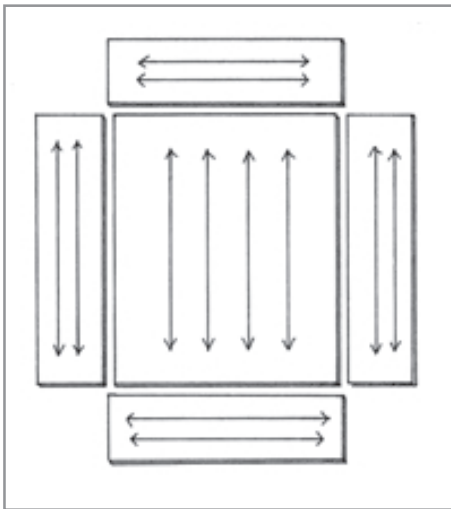
Za pokrov potrebujemo eno stransko
stranico ter stranici zgoraj in spodaj.

Stranska stranica

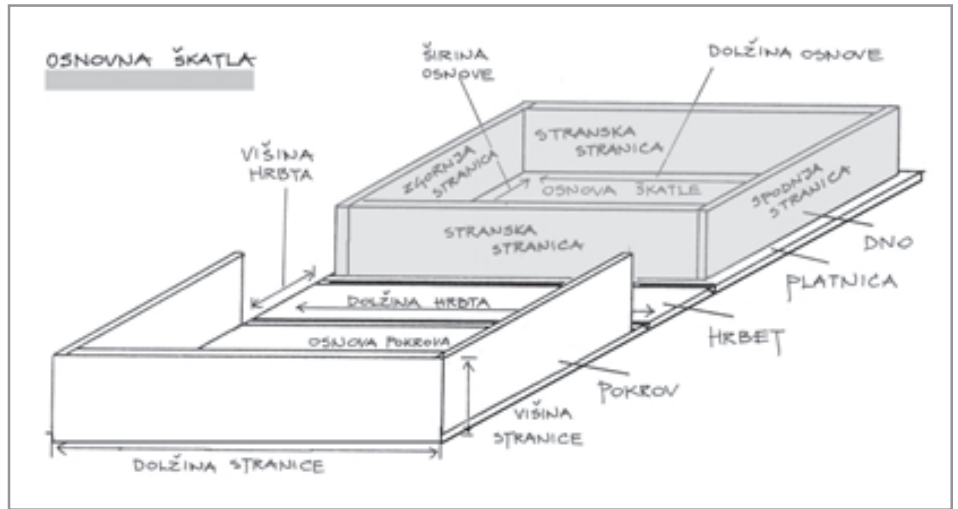
dolžina = dolžina osnove pokrova
višina = višina osnovne škatle + 1x
debelina lepenke

Zgornja in spodnja stranica

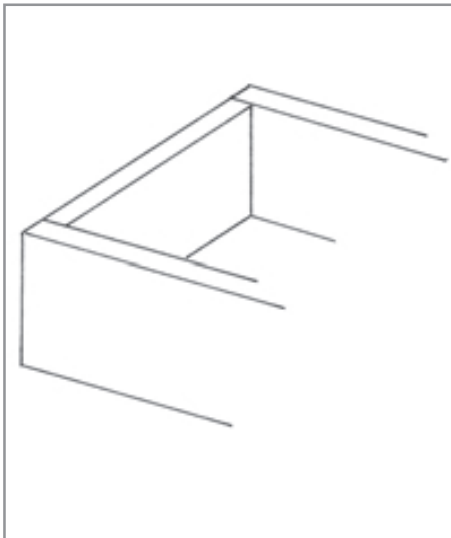
dolžina = širina osnove pokrova +
1x debelina lepenke
višina = višina osnovne škatle + 1x
debelina lepenke

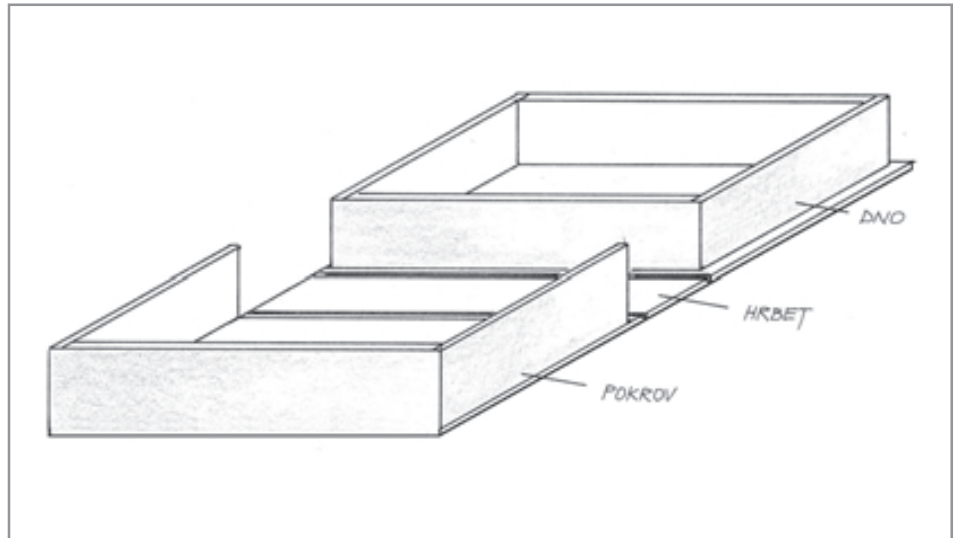
Skica 1: Smeri vlaken na osnovni škatli

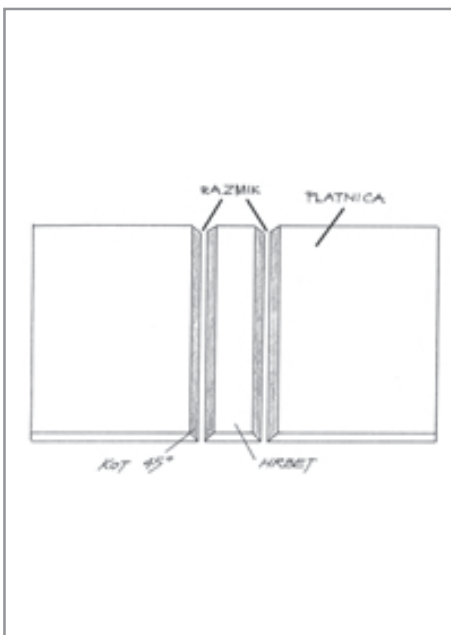
Skica 2: Škatla tip 1

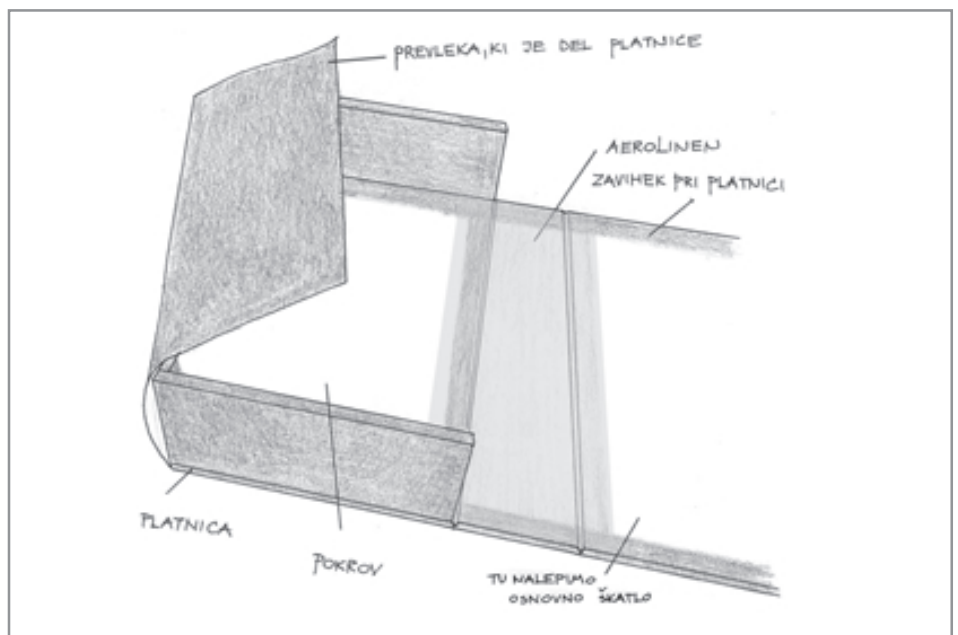
Skica 4

Skica 3

Skica 5

Skica 6

Eno dolžino osnove pokrova odrežemo pod kotom 45° (stransko stranico nalepimo na nasprotno stran). Sestavimo pokrov, ga obtežimo in pustimo, da se posuši. Suhega pobrusimo. Zgornjo in spodnjo stranico pokrova prevlečemo s platnom. S platnom prevlečemo tudi rob osnove pokrova, ki smo ga odrezali pod kotom 45°.

Platnica

Obdelan pokrov položimo na osnovno škatlo. Po njuni zunanji meri določimo velikost platnice. (Odrežemo dva kosa)
 dolžina = dolžina pokrova minus 1x prevleka
 širina = širina pokrova + 1/2 debeline lepenke

Hrbet platnice

dolžina = dolžina platnice
 višina = višina pokrova + 1x debelina lepenke

Vsa stičišča v hrbtnem delu platnice odrežemo pod kotom 45° (glej skico 5). Dele lepenke sestavimo na platno. Notranjo stran ojačamo z aerolinen platnom in zavijamo prevleko na notranjo stran.

Sestavljanje škatle

Pokrov prilepimo na platnico, obtežimo in pustimo, da se posuši. Platno zarobimo čez stransko stranico na notranjo stran pokrova (glej skico 6).

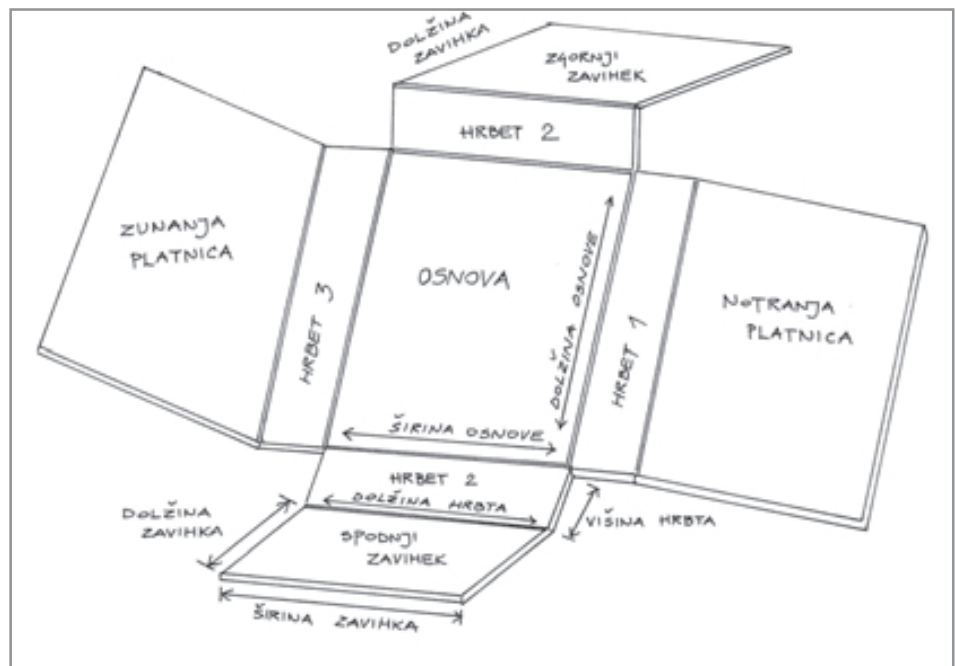
Že prevlečeno osnovno škatlo položimo na drugo stran platnice, vanjo položimo utež in pokrijemo s pokrovom. Poravnamo na sprednjem robu škatle in previdno odkrijemo pokrov. Označimo lego osnovne škatle, jo nalepimo na platnico, obtežimo in počakamo, da se posuši.

S prekrivnim materialom prevlečemo še notranje dele.

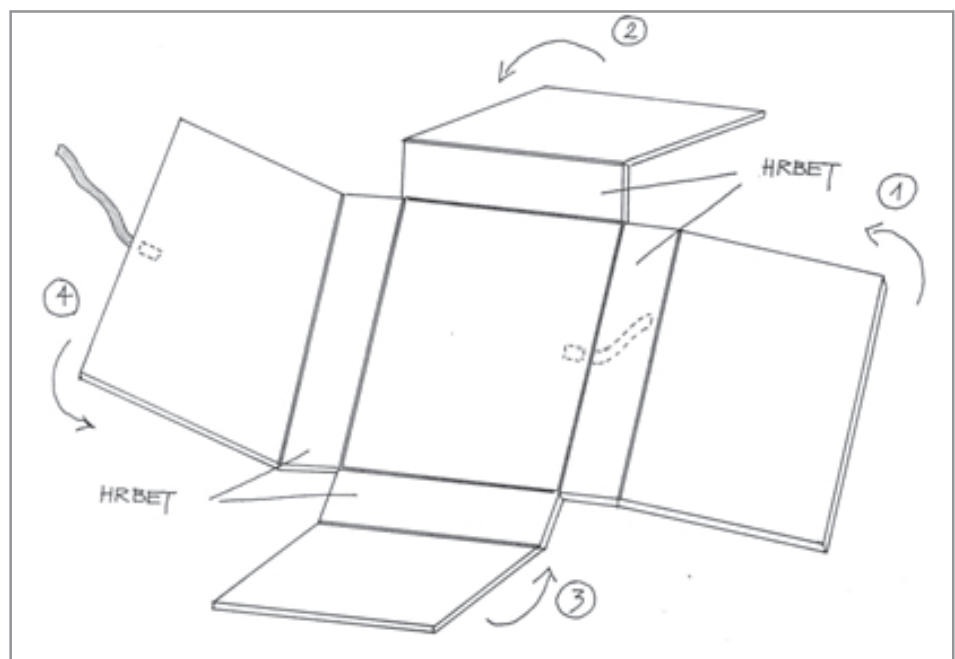
Škatla tip 2

Osnova škatle

Odrežemo osnovo škatle, pazimo na smer teka vlaken (glej skici 1 in 7).

Skica 7: Škatla tip 2

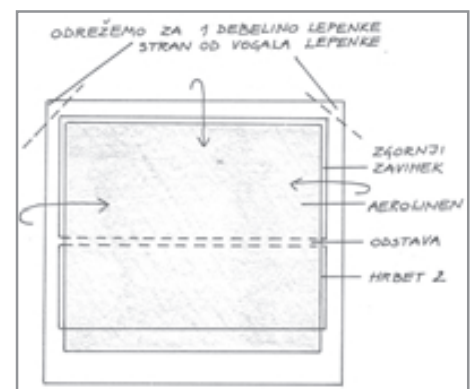

Skica 8

dolžina = najdaljša zunanja mera eksponata + 2x prevlečni material
 širina = najširša zunanja mera eksponata + 1,5 debeline lepenke

Hrbet 1

dolžina = dolžina eksponata minus 2x debelina platna
 višina = debelina (oziroma višina) eksponata + 1x debelina lepenke + 3x platno

Skica 9

Notranja platnica

dolžina = dolžina eksponata
širina = širina osnove minus 1x platno

Hrbet 2 (odrežemo dva kosa)

dolžina = širina osnove minus 2x prevleka

višina = višina hrbtna 1 + 1x debelina lepenke

Zgornji in spodnji zavihek

dolžina obeh zavihkov = dolžina osnove minus 2x platno

širina = širina eksponata

Odrezano ploskev po dolžini razdelimo na tretjine.

Zgornji zavihek

dolžina = dve tretjini ploskve minus 2x prevleka

Spodnji zavihek

dolžina = tretjina ploskve

Hrbet 3

dolžina = dolžina osnove

višina = višina hrbtna 1 + 2x debelina lepenke

Zunanja platnica

dolžina = dolžina osnove + 1x debelina lepenke

širina = širina osnove + 1/2 debeline lepenke

Zunanji in notranji platnici porežemo rob pod kotom 45° le po eni dolžini. Hrbtnu 3, osnovi in hrbtnu 1 porežemo rob po obeh dolžinah. Na stičiščih porežemo pod kotom 45° tudi hrbtna 2 (le po eni dolžini) in zgornji ter spodnji zavihek (le po eni širini) (glej skico 5).

Pri sestavljanju v vseh porezanih hrbtnih stičiščih pustimo razmak (2x debelina aerolinen platna + 2x debelina prevleke).

Sestavljanje škatle

Na platnu najprej sestavimo zgornji in spodnji zavihek s hrbti (namažemo lepenko).

Notranjo stran hrbtna in stičišča ojačamo z aerolinen platnom, nato zarobimo platno na notranje dele zavihkov (glej skico 9).

Na enak način sestavimo osnovo, notranjo platnico in zunanjo

platnico s hrbtnima deloma ter pustimo, da se posuši. Pri sestavljanju pazimo, da zunanjo platnico, hrbet 3, osnovo, hrbet 1 in notranjo platnico poravnamo po sredini in ne po zunanjih robovih.

Zgornji in spodnji zavihek s hrbtnim delom nalepimo na osnovo, obtežimo in pustimo, da se posuši.

Osnovo in zunanjo platnico po dolžini razdelimo na pol (do formata A3, večje na tretjine) in odmerimo prostor za trak. Z dletom prebijemo lepenko z zunanje strani in vpeljemo trak, ki ga na notranji strani nalepimo (do 20 mm) (glej skico 8).

Notranje ploskve prevlečemo s prevlečnim materialom.

Škatla tip 3

Osnovna škatla

Odrežemo osnovo škatle, pazimo na smer teka vlaken (glej skici 1 in 10).

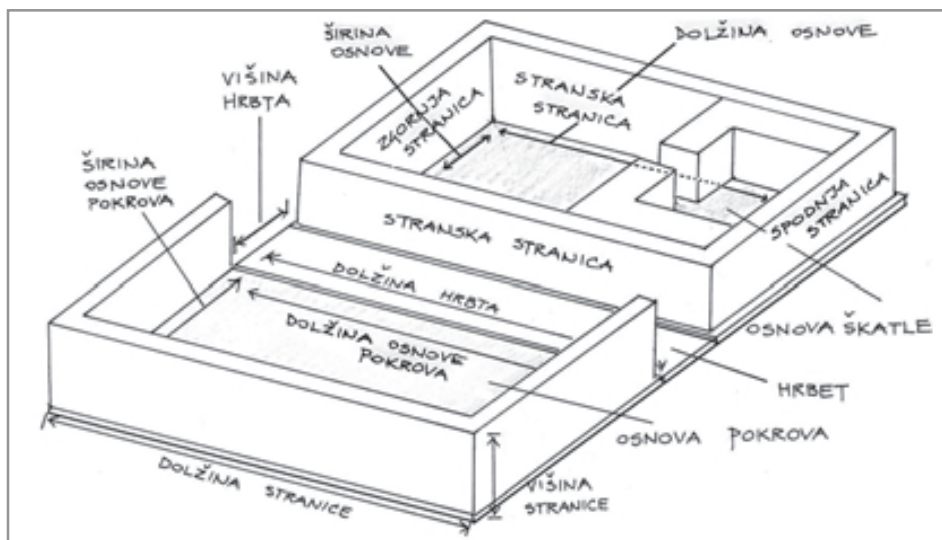
Osnova škatle

dolžina osnove = dolžina eksponata + 2x debelina prevlečnega materiala + 2x debelina lepenke + 2x zrak (lahko štejeemo tudi debelino prevlečnega materiala) Zrak je minimalni odmik predmeta od stranice.

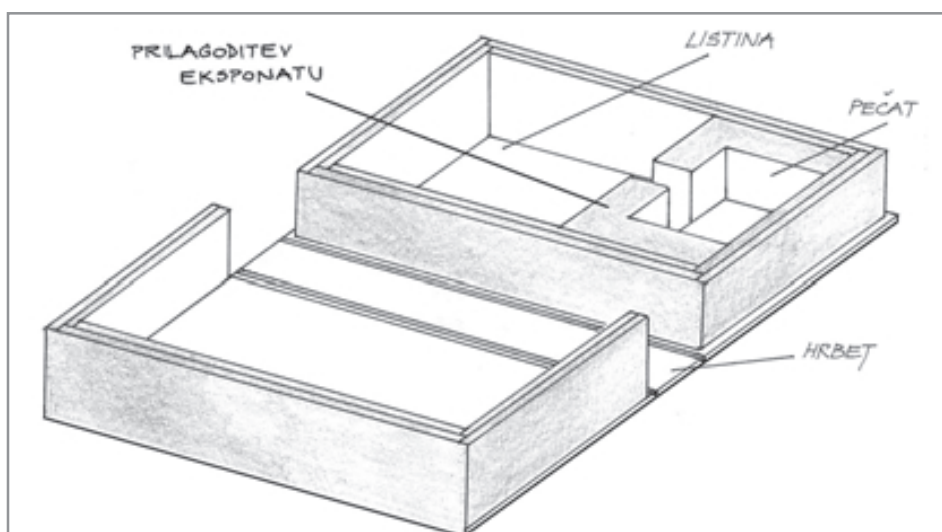
širina osnove = širina eksponata + 2x prevlečni material + 2x debelina lepenke + 2x zrak

Stranice škatle

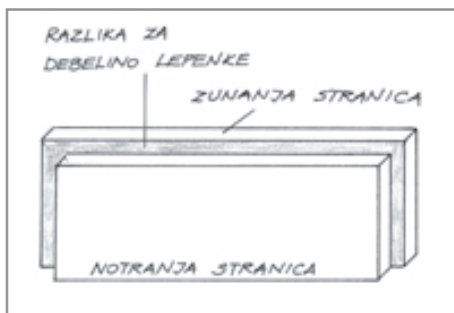
Vsaka stranica je sestavljena iz dveh slojev lepenke – notranje in zunanje stranice (glej skico 12).

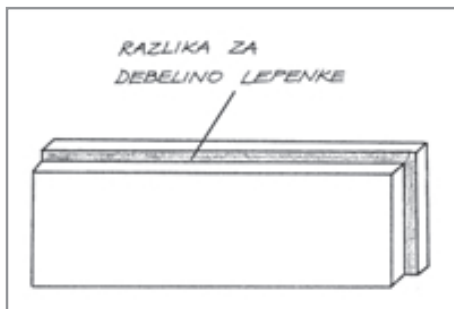
Skica 10: Škatla tip 3

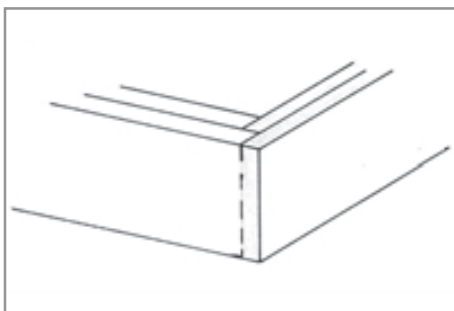
Skica 11

Skica 12

Skica 13

Skica 14

Notranji stranski stranici

dolžina = dolžina osnove škatle minus 2x debelina lepenke
višina = višina (oziroma debelina) ekspanata

Notranji stranici zgoraj in spodaj

dolžina = širina osnove škatle
višina = višina (oziroma debelina) ekspanata

Zunanji stranski stranici

dolžina = dolžina notranje stranice + 2x debelina lepenke
višina = višina notranje stranice + 1x debelina lepenke

Zunanji stranici zgoraj in spodaj

dolžina = dolžina notranje stranice + 2x debelina lepenke
višina = višina notranje stranice + 1x debelina lepenke

Vse notranje stranice zalepimo na zunanje. Pazimo, da sta notranja in zunanja stranica na zgornji strani poravnani. Na spodnji in na obeh krajših straneh pa je razlike za debelino lepenke. (glej skico 12).

Stranice obtežimo in počakamo, da se posušijo. Suhe narahlo pobrusimo, po stičiščih namažemo z gostim lepilom in jih nalepimo na osnovno lepenko (glej skico 14).

Vse vogale obtežimo in pustimo, da se posušijo.

Notranjost te osnovne škatle lahko prilagajamo obliki ekspanata (glej skico 11). Stranice prevlečemo s prevlečnim materialom.

Pokrov škatle

Postopek je enak kot pri izdelavi osnovne škatle, pazimo na smer teka vlaken.

Osnova pokrova

dolžina = dolžina osnovne škatle + 2x debelina lepenke + 2x prevlečni material

širina = širina osnovne škatle + 1x debelina lepenke + 1x prevlečni material

Pri pokrovu izdelamo le tri sestavljene stranice (brez ene stranske). Stranice odrežemo in sestavimo po enakem postopku kot pri osnovni škatli. Pazimo le, da sta pri zgornji in spodnji stranici poravnana dva robova stranice; en daljši in en krajši rob (glej skico 13).

Notranja stranska stranica

dolžina = dolžina osnove pokrova minus 2x debelina lepenke
višina = višina osnovne škatle

Notranji stranici zgoraj in spodaj

dolžina = širina osnove pokrova
višina = višina osnovne škatle

Zunanja stranska stranica

dolžina = dolžina notranje stranice + 2x debelina lepenke
višina = višina notranje stranice + 1x debelina lepenke

Zunanji stranici zgoraj in spodaj

dolžina = dolžina notranje stranice

+ 1x debelina lepenke
višina = višina notranje stranice + 1x debelina lepenke

Vse tri notranje lepenke zlepijo na zunanje (glej skico 12). Pri zgornji in spodnji stranici pazimo, da sta notranja in zunanja lepenka na eni strani poravnani, na drugi strani pa je razlika v dolžini za debelino ene lepenke (glej skico 13). Pustimo, da se posuši. Potem namažemo stičišča in jih nalepimo na osnovo pokrova, obtežimo in počakamo, da se posuši (glej skico 14). Če je treba, pobrusimo robove. Preverimo, ali sta pokrov in osnovna škatla skladna.

Zgornjo in spodnjo stranico prevlečemo z izbranim prevlečnim materialom. Prevlečemo še rob brez stranice.

Lepenka za platnico

Pazimo na pravilen potek vlaken.
dolžina = 2x širina pokrova + 2x prevleka + 2x debelina lepenke + zunanja višina pokrova
širina = dolžina pokrova

Pod kotom 45° odrežemo krajši stranici lepenke.

Hrbet platnice

Od tega kosa odrežemo kos lepenke, ki je širok za debelino (oziroma višino) zunanje višine pokrova + 1x debelina lepenke, in na eni strani rob odrežemo pod kotom 45°.

Na kosu lepenke, ki nam ostane, zopet odrežemo kot 45°, ki ima sedaj oba krajša dela prirezana pod kotom.

Platnici

Od prirezanega kota odmerimo širino pokrova + 1/2 debeline lepenke. Pazimo na pravi kot, odrežemo in dobimo prvo platnico. Postopek ponovimo in dobimo še drugo platnico.

Vse kose sestavimo na prevlečni material tako, kot je razvidno s skice 5.

Odmerimo izdatnejši kos

prevlečnega materiala, saj mora prekriti platnico, zunanjo višino pokrova, notranjo višino pokrova in zavihek na dno.

Sestavljanje škatle

Na platno sestavimo odrezane lepenke za platnico. Pri tem pazimo, da je razmak med platnico in hrbtom širok 2x debelina platna + 2x debelina aerolinen platna (**glej skico 5**). Na notranjo stran hrbita nalepimo knjigoveško platno. Platno zavijamo in prilepimo na notranjo stran platnice (**glej sliko 6**).

Pokrov prilepimo na platnico, obtežimo in pustimo, da se posuši. Platno zavijamo čez daljšo stranico na notranjo stran pokrova (**glej skico 6**).

Že prevlečeno osnovno škatlo položimo na drugo stran platnice, vanjo položimo utež in pokrijemo s pokrovom. Poravnamo na sprednjem robu škatle in previdno odkrijemo pokrov. Označimo lego osnovne škatle, jo nalepimo na platnico, obtežimo in počakamo, da se posuši.

S trajnoobstojnim papirjem prevlečemo še notranje dele.

Pri izdelavi škatel smo uporabili lepenko, pri izdelavi manjših škatel ali škatel, ki bodo namenjene lažjim predmetom, pa izberemo muzejski karton.

Skice: Tina Buh

8. Literatura

1. Križaj Jakob, *Knjigoveštvo II. del*, Ljubljana: Šolski center za izobraževanje grafičnih delavcev LRS v Ljubljani, Ljubljana 1962
2. Tina Buh, *Izdelava po meri narejene zaščitne škatle*, pisna naloga za strokovni izpit iz konservatorsko-restavratorske dejavnosti, Ljubljana 2003.